

Његов рад несумњиво је крупан прилог изучавању Вергилијеве уметности, и већ је нашао последнике, како показују нпр. чланци W. Kuehn-a и M. Duhna (*Gymnasium* 64, 1957 — исп. *Année Philol.* 37, 1958, 215—216).

Разуме се, и даље се испитују не само књижевне позајмице већ и realia сваке врсте — од астрономских и географских, до епитета божанстава и падешких наставака. Али тенденција која се јавља у побројаним делима о Вергилијевој уметности свакако да одговара највише самоме песничком делу Вергилијево, јер одговара и поетици овог песника. Нарочити однос Вергилијев према песничком послу показују Вергилијеви стихови о песништву и песницима. M. Desport *L'incantation Virgilienne, Essai sur les mythes du poète enchanteur et leur influence dans l'oeuvre de Virgile* (Бордо 1952, p. 486), дала је исцрпну анализу таквих стихова. Пошла је од анализе митова који говоре о песнику што очарава слушаоце. Главно место Вергилије даје Орфеју. Анализа показује убедљиво да је за Вергилија песништво заиста нека врста очаравања (*incantatio*) и да је за њега идеални песник симболисан у Орфеју — чаробном певачу. Многи су утицаји допринели оваквом Вергилијево схватању песништва — од старих митова, преко античке песничке теорије до реалних друштвених услова. Таква Вергилијева поетика дала је: . . . „une poésie des correspondances en un sens qui est déjà le sens baudelairien du mot: Tale tuum carmen nobis. . . Quale sopor. . . in gramine. . . Les fleurs, les sons, les forces des parfums, du sommeil, etc., dans le monde, les forces de la nature, en un mot, se répondent, et répondent à celle du carmen.“ С пуним правом аутор казује даље: „Le pouvoir orphico-magique de la poésie n'est pas indépendant chez Virgile, mais il se rattache à bien d'autres, idées et d'autres sentiments. . . et l'effet orphique lui même, enfin, probablement, n'est pour lui qu'un aspect d'une loi de sympathie et de correspondances universelles.“ (p. 468). Уметничко дело одговара на неки тајанствен начин козмосу — то је чини се, веровање Вергилијево, па је стога за разумевање његове специфичне уметности од великог значаја. Макробијево паралелисање Вергилијево песме са козмосом. Посматрано овако, као затворени свет сложених и међусобно повезаних симбола, који је у некој зависности од великог козмичког реда ствари, у некој „симпатији“, Вергилијево уметничко дело добија нарочит значај за историју свесно симболичне и алегоричне књижевности европске у којој систем „кореспонденција“ и учење о „симпатији“ играју веома важну улогу (исп. о томе W. Y. Tindall *The Literary Symbol* Bloomington, 1955, passim). Тако се отвара занимљиво и значајно поље даљим испитивањима Вергилијева дела и његова места у европској књижевности.

M. Флашар, Београд.

SCEVOLA MARIOTTI, *Il Bellum Poenicum e l'arte di Nevio*, sagio con edizione dei frammenti del *Bellum Poenicum*, („Studi e saggi“, collana diretta da Ettore Paratore), Roma 1955, str. 150.

Mariotti je već pre objavljivanja ove studije ispitivao uticaje helenističkog, aleksandrinskog pesništva na prve pesnike rimske. Njegova radna hipoteza, mada je naišla na otpor nekih stručnjaka, u osnovi je potpuno opravdana, a nije ni sasvim nova. Mariotti s razlogom smatra da su prvi pesnici rimski, Livije Andronik i Nevije, a ne samo Enije, koji nam je kao poslednik helenističke književnosti prilično poznat, dugovali mnogo uzorima helenističkog pesništva svoga vremena. Opravdanost takve pretpostavke na prvi je pogled razumljiva, pa je stoga i ranije nalazila učene pobornike (isp. npr. samo Ed. Norden *Die Römische Literatur*, Leipzig 1954, 13—15). Ipak je teško to pokazati u detaljima i na pojedinim primerima Andronikova i Nevijeova dela, izgubljena gotovo u potpunosti. Baš toga se posla prihvatio Mariotti, mada ga svakako ne može niko obaviti po želji onih stručnjaka koji traže sasvim nepobitne dokaze. A poduhvatio se toga posla, kako mi se čini s razlogom.

Već su učeni kritičari i rafinirani pesnici Augustova Rima proglasili svoje kolege iz 3. i 2. v. st. e. priprostim i primitivnim podražavaocima grčke umetnosti. Tako su uneli u istoriju rimske književnosti jedno po svoj prilici, pogrešno shvaćanje, koje se u njoj sve do najnovijeg vremena održalo bar u delima nekih stručnjaka. Ispitivanja Andronikova dela (Sc. Mariotti *Livio Andronico e la traduzione artistica*,

Milano 1952 — Pubblicazioni dell' Univ. di Urbino, Serie di Lett. e Filos. I) i dela njegovih poslednika, pokazuje prilično ubedljivo da su ovi pioniri i tvorci rimske književnosti poznavali dobro i u Rim prenosili svesno stilističke principe i pesničku tehniku helenističkog pesništva. A takav postupak stvarno i odgovara istoriskom momentu u kome je nastajala rimska književnost (isp. i Paratore *Storia del teatro romano* 58).

Andronik i njegovi poslednici prerađuju antičke tragedije iz 5. v. st. e., naročito Euripida, dok komedije sastavljaju po ugledu na savremenu, novu antičku komediju. Isto čine u to vreme grčki pesnici helenističkog sveta. Euripidova je tragedija i za pisce nove antičke komedije merodavni uzor dramske tehnike. Andronik je arhaičnu *Odiseju* preveo za potrebe svoje škole u Rimu. *Ilijada* i *Odiseja* osnovni su udžbenici i u grčkim helenističkim školama, kako nam to jasno pokazuje i ogroman broj papirusa iz toga vremena. Nevije i Enije sastavljali su istoriski ep sa mitološkim elementima. Izbor teme i način izlaganja ima upadljivih paralela u pohomerskom i naročito u helenističkom pesništvu. Zanat su prvi pesnici rimski izučili u helenističkoj školi svoga vremena. Ta škola odredila je i njihov ukus, a grčki uzori služili su im kao rukovodstvo i kada su bili veoma originalni stvaraoci kao Andronikov poslednik Nevija.

Nevijev istoriski ep nije blizak samo pohomerskoj epici grčkoj uopšte, već i naročito aleksandrinskom pesništvu, kako pokazuje Marioti. Upoređen sa *Ilijadom* ili *Odisejom* Nevijev spev je prilično kratak (nekih 4000—5000 stihova). I spev učenog aleksandrinskog pesnika i bibliotekara Apolonija s Roda imao je, u skladu sa ukusom helenističke publike i zahtevima aleksandrinskih kritičara, takav mali obim (oko 6000 stihova). U spevu poznatog aleksandrinskog pesnika (*Argonautika*) spojeni su elementi *Odiseje* i *Ilijade*, avanturističko putovanje i junačko osvajanje zlatnog runa u Kolhidi, mada u ovom drugom delu ljubavni motiv potiskuje herojski. Oba elementa, dosledno i odvojeno iskorišćena u Vergilijevoj *Eneidi*, kao da su se nalazila i u Nevijevu *Punskom ratu* (Marioti 14—23), i to svesno kombinovani.

Mnogi ispitivači slažu se u tome da je Nevije svoje izlaganje započeo odmah prema principu in medias res, sa istorijom Prvog punskog rata, i da je legendu i staru istoriju (dakle tzv. „arheologiju“) dao u velikom ekskursu koji je obuhvatao možda pune dve i po knjige. Za takve digresije znaju već homerske pesme (*Odiseja* 9—12), ali su one naročita osobenost kompozicije tehnike aleksandrinskog malog epa, čiji je uzorni predstavnik bio epilij *Hekale* učenog pesnika Kalimaha.

Nema sumnje da oskudni sačuvani fragmenti kao i štura antička obaveštenja mogu i da nas prevare. Može se stoga govoriti da su sve ovo ipak samo nagađanja. Ali je Marioti sakupio sve potrebne dokaze da pokaže opravdanost svoje pretpostavke. Kada se ima na umu istorijski momenat i činjenica da su prvi rimski pisci stranci u Rimu, poreklom iz grčkih oblasti Italskog poluostrva, onda ta pretpostavka postaje i dovoljno ubedljiva, pa nije čudno ni kada se kaže da je prvi nacionalno rimski i veoma originalni ep, čiji je pisac Nevije, sastavljen doduše u starinskom svečanom tonu i saturniskom stihu, ali po svoj prilici duguje ponešto ne samo hauerkom uzoru, već i helenističkom pesništvu. Tako već u prvom nacionalnom epu rimskom, velikom i originalnom ostvarenju Nevijevu, nalazimo ono što će biti osnov umetničke veličine Vergilijeve *Eneide*: ugledanje na Homera i elemente helenističkog artizma u spoju sa snažnim nacionalizmom i političkim momentom, koji delu daje značajnu životnu pozadinu, kakve nemaju dela apolitičkih i politički nemoćnih helenističkih epigona — kozmopolita.

Mariotijeva izlaganja mogu se podupreti i činjenicom, kojoj on ne poklanja dovoljno pažnje, da svi pioniri rimske književnosti posvećuju naročitu pažnju gramatičkim pitanjima i filologiji uopšte. U njihovom delu, ma koliko da je ono fragmentarno sačuvano, jasno se ogleda njihova filološka obrazovanost, bez koje se i ne može zamisliti nagli razvoj jedne književnosti, koja je započela prevodima.